

Kl. 1 LO SP

język polski

Temat: **Barok - epoka wewnętrznych sprzeczności.**

Poniżej znajdują się informacje na temat epoki baroku. Zapoznaj się z nimi, a następnie wykonaj umieszczone na końcu ćwiczenia.

Barok to nazwa epoki następującej **po renesansie**.

- W XVIII i XIX w. była używana nie jako nazwa epoki, a negatywne określenie stylu, który odbiegał od renesansowych założeń.
- W XX w. włoski filozof Benedetto Croce ogłosił barok odrębną epoką.

Geneza nazwy *barok*

Nazwa epoki *barok* wciąż nie ma jasnego pochodzenia. Początkowo opisywała dzieła o dziwnej formie.

Barok - narodziny nowych tendencji w kulturze

- Niewyjaśniona do dziś geneza nazwy.
- Różne hipotezy dotyczące określeń *barocco* (włoski) *barroco* (portugalski), m.in. tak nazywali portugalscy jubilerzy perłę o nieregularnym, dziwnym kształcie.
- Słowo na opisanie dziwności, nietypowości.
- Określenie stylu – nietypowe kształty, przesadna ozdobność, zachwianie proporcji, początkowo utożsamiane ze złym gustem.
- Nowe tendencje w postrzeganiu piękna (jako subiektywnego, względnego i niepodlegającego wzorcom) narodziły się we Włoszech i w Hiszpanii.

Od negatywnego zjawiska po autonomiczną nazwę

- W XVIII w. barokiem określano odstępstwa od norm sztuki renesansowej. Twórczość artystów nie była uznawana za przejaw nowej epoki, a jedynie wypaczenie wzorców.
- Do końca XIX w. uważano literaturę barokową za odstępstwo od renesansowej tradycji (m.in. Jacob Burckhardt stwierdził, że to zwyrodniały styl renesansowy).
- W XX w. pierwszy o baroku jako epoce napisał włoski filozof Benedetto Croce, choć nie uważał przy tym, żeby okres ten odznaczał się artyzmem.

Barok – ramy czasowe

Daty graniczne baroku nie są ściśle określone. Okres ten przypada różnie w zależności od regionu.

Barok – ramy czasowe w Europie

- Włochy – 2. połowa XVI w. do połowy XVII w.

- W Europie – koniec XVI w. do 1. połowy XVIII w.

Barok – ramy czasowe w Polsce

- Początek – lata 30. XVII w. (pierwsze tendencje u schyłku XVI w.)
- Koniec – po lata 40., a nawet 60. XVIII w.

Sytuacja historyczna w czasach baroku:

- liczne wojny lokalne (problemy Rzeczypospolitej: powstania kozackie, rokosze przeciwko władcom, walki ze Szwedami, Moskwą) i o zasięgu ogólnoeuropejskim (wojna trzydziestoletnia, walki z Turkami),
- kontrreformacja,
- monarchia absolutna we Francji (rządy Ludwika XIII i Ludwika XIV),
- spór między królem Karolem I Stuartem a parlamentem w Anglii zakończony egzekucją władcy i rządami purytanów.

Rzeczpospolita w XVII w.

- Rzeczpospolita, kiedy jej tron obejmował Zygmunt III Waza, była drugim, co do wielkości mocarstwem europejskim.
- Polacy stanowili zaledwie 40% ludności Rzeczypospolitej – było to państwo wielonarodowe.
- Władcy byli wybierani w drodze wolnej elekcji, a panujący w kraju ustrój to demokracja szlachecka zapewniająca szlachcie liczne przywileje.

Kondycja człowieka w czasach baroku:

- duma z osiągnięć, a jednocześnie zwątpienie w możliwości poznawcze człowieka – świat okazuje się tajemniczy i niezbadany, a nowe wynalazki tylko to potwierdzają,
- zagubienie w wolności – swoboda wyboru religii, brak jednoznacznych wskazań i autorytetów,
- sprzeczności, np. usprawiedliwianie stosowania przemocy w imię religii,
- rozdarcie wewnętrzne.

Wybrane wydarzenia baroku na świecie

- 1545–1563 r. – sobór w Trydencie – określenie kierunku rozwoju Kościoła katolickiego w odpowiedzi na reformację – m.in. utrzymano celibat duchownych, powołano indeks ksiąg zakazanych (kontrreformacja)
- 1600 r. – śmierć Giordana Bruna na stosie
- 1607 r. – pierwsza stała angielska osada w Ameryce (Jamestown w Wirginii)
- 1608 r. – francuska kolonizacja Kanady – założenie miasta Quebec
- 1610 r. – odkrycie księżyców Jowisza przez Galileusza
- 1618 r. – początek wojny trzydziestoletniej

- 1628 r. – przełom w biologii – opisanie krwioobiegu przez Williama Harveya
- 1629 r. – początek rządów dyktatorskich Karola I Stuarta w Anglii
- 1633 r. – proces Galileusza przed sądem inkwizycji
- 1642 r. – wojna domowa w Anglii
- 1643–1715 r. – rządy Ludwika XIV we Francji
- 1653 r. – prawa miejskie dla Nowego Amsterdamu (późniejszego Nowego Jorku)

Wybrane wydarzenia baroku w Polsce

- 1564 r. – pierwsze kolegium jezuickie w Polsce
- 1600 r. – początek wojen polsko-szwedzkich
- 1609 r. – rokosz Zebrzydowskiego
- 1620 r. – przegrana Polaków bitwa z Turkami pod Cecorą
- 1621 r. – bitwa z Turkami pod Chocimiem, siłami Rzeczypospolitej dowodził hetman Jan Karol Chodkiewicz
- 1648 r. – powstanie kozackie Chmielnickiego
- 1651 r. – bitwa pod Beresteczkiem (zwycięstwo wojsk polskich nad kozacko-tatarskimi)
- 1655–1660 r. – potop szwedzki
- 1658 r. – wygnanie arian z Polski
- 1665 r. – rokosz Lubomirskiego
- 1673 r. – bitwa z Turkami pod Chocimiem; Rzeczpospolitą dowodził hetman Jan Sobieski
- 1674–1696 r. – panowanie Jana III Sobieskiego
- 1683 r. – odsiecz Wiednia
- 1697–1763 r. – rządy Sasów w Polsce
- 1740 r. – utworzenie Collegium Nobilium
- 1764 r. – wybór Stanisława Augusta Poniatowskiego na króla

Wybrane osiągnięcia borku

- teleskop
- mikroskop
- sekstans

Barok – ważne pojęcia

- **Duchowe niepokoje w baroku** wiązały się głównie z sytuacją polityczną i religijną.
- **Kontrreformacja**, czyli odpowiedź Kościoła katolickiego na reformację.
- **Sarmatyzm** to przekonanie polskiej XVII-wiecznej szlachty o wyjątkowym pochodzeniu od legendarnego rodu Sarmatów.
- **Teatralizacja życia** oznaczała rytualizację każdej sfery życia.

- **Przedmurze chrześcijaństwa** – Polska jako najdalej wysunięty na Wschód kraj chrześcijański stała się symbolem obrony Europy przed islamem.

Duchowe niepokoje

- zburzenie jedności świata religijnego,
- udręka wyboru między różnymi wartościami,
- brak autorytetów w kwestiach wiary,
- zmiana wyobrażenia o świecie za sprawą nowych odkryć i wynalazków – dzięki teleskopowi dowiedziono, że wszechświat jest znacznie większy, mikroskop pozwolił poznać to, co do tej pory było niewidoczne,
- rozejście się dróg nauki i wiary – im bardziej zaawansowana stawała się nauka, tym prostsze rozwiązania proponował Kościół,
- lęk o byt spowodowany licznymi wojnami, głodem, niszczącymi epidemiami.

Kontrreformacja:

- nurt odnowy Kościoła katolickiego w odpowiedzi na reformację, ustanowiony w trakcie soboru w Trydencie,
- opracowanie doktryny,
- określenie, co należy uznać za katolickie w sztuce i literaturze – wytyczenie jasnych zasad sztuki, zwłaszcza sakralnej; sztuka miała przyciągać wiernych do Kościoła, wzbudzać zachwyty,
- nawiązywanie do średniowiecza (popularność żywotów świętych), ale z odrzuceniem wszystkiego, co poza Biblią,
- nacisk na edukację – kolegia (szkoły) jezuickie, w których dominowały nauki humanistyczne: łacina, retoryka, poezja, teologia, filozofia,
- cenzurowanie dzieł – utworzenie indeksu ksiąg zakazanych,
- inkwizycja – walka z heretykami.

Kontrreformacja przyczyniła się do nietolerancji i prześladowań innowierców, m.in. konfiskaty ich majątków.

Sarmatyzm:

- przekonanie szlachty polskiej o jej pochodzeniu od starożytnego ludu Sarmatów (legendarnych wojowników),
- wyjątkowa pozycja w państwie – liczne przywileje,
- poczucie, że ustrój w Polsce jest lepszy niż w innych krajach,

- kultywowanie tradycji i obrzędowości – zamiłowanie do przepychu,
- odmienne od zachodnich stroje wzorowane na modzie wschodniej (orientalna okazałość).

Cechy sarmaty - początkowo	Cechy sarmaty - z czasem
dumny	zarozumiały
nieustraszony	awanturniczy
gotowy do poświęceń	ksenofobiczny
patriota	ceni prywatny interes
dba o tradycję	
tolerancyjny	

Teatralizacja życia

- życie zamożnych (szlachty i magnaterii) było naśladowaniem form teatralnych – przesadny ceremoniał, rytuał
- wystawne uczty, kuligi, pogrzeby
- ozdobne stroje inne niż w Europie Zachodniej – kontusze, czapki z piórami, zakrzywione szable
- skłonność do sztuczności
- portrety trumienne

Przedmurze chrześcijaństwa

- Polska jako ostatni kraj chrześcijański na drodze wyznawców islamu (Turków i Tatarów) dążących do podporządkowania sobie Europy.
- Mit szlachcica (rycerza) kresowego – niezłomnego obrońcy wschodnich granic.

Źródło: <https://www.dlaucznia.pl/kategorie/jezyk-polski,nauka-o-literaturze,barok,o-baroku>

Ćwiczenia

1. Podaj ramy czasowe epoki baroku w Polsce.

.....

.....

.....

2. Z jakiego języka pochodzi słowo *barok* i co oznacza?

.....

.....

.....

